

Número 5, desembre 2000

La docència en arxivística a la diplomatura en Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona

[Núria Jornet](#)

Facultat de Biblioteconomia i Documentació
Universitat de Barcelona
jornet@fbd.ub.es

[Anna Rubió](#)

Facultat de Biblioteconomia i Documentació
Universitat de Barcelona
rubio@fbd.ub.es

Resum

S'analitza la docència de l'arxivística a la diplomatura en Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona. En el marc de les transformacions que ha sofert la disciplina i el món dels arxius en els darrers anys, s'enumeren els objectius que s'haurien d'assolir en la formació en arxivística, i s'analitzen els programes de l'itinerari arxivístic de la diplomatura.

El context

L'objectiu d'aquestes ratlles és reflexionar a l'entorn de la docència arxivística en l'àmbit universitari a través de la pràctica docent desenvolupada a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona. En el moment actual, quan tot just acaben d'arrencar a la nostra facultat els estudis de segon cicle de Documentació —curs 1998–1999— i s'ha reformat el pla d'estudis de la diplomatura —curs 1999–2000—, serà interessant reiniciar un debat que ja havia encetat l'Escola amb els Seminaris Internacionals sobre docència bibliotecària que tingueren lloc l'any 1986, en una primera edició, i el 1990, en una segona. La presència de l'arxivística en el primer es concretà en l'article elaborat per un grup de treball format per Teresa Vinyoles, Mònica Baró i Maria Elvira (Vinyoles, 1990), que en la segona edició ja actuava com a Departament d'Arxivística (Anglès, 1993). De fet, tant aleshores com ara, es tracta en definitiva de plasmar per escrit el que conforma la pràctica habitual d'un equip en el procés d'elaboració dels plans docents i la seva concreció en la programació de cada assignatura.

Si seguim mantenint, tal com llavors expressaven els nostres companys, com a objectiu general de la formació en arxivística a nivell de diplomatura la capacitat de tècnics polivalents capaços de recollir, conservar, organitzar, descriure i difondre la informació que conté la documentació dels arxius, caldria plantejar-nos per començar quins elements nous han pogut modificar d'aleshores ençà el panorama del món dels arxius, tant pel que fa a l'àmbit docent com a l'entorn que de manera directa o indirecta l'afecta. Passem a enumerar-los a continuació:

- Implantació progressiva arreu de l'Estat espanyol, i en una línia de creixement continuat, de les diplomatures de Biblioteconomia i Documentació: Granada (1983), Salamanca (1987), Múrcia (1988), Saragossa (1989), Complutense de Madrid i Carlos III (1990), Lleó (1991), Extremadura i San Pablo (1994), la Corunya i València (1996) i Vic (1998). Salamanca, Lleó i Extremadura esdevenen els centres que presenten una orientació curricular arxivística més clara i consolidada, si bé en alguna universitat, com ara la de Múrcia, augmenta la presència de l'arxivística a la llicenciatura.
- Creació de la llicenciatura en Documentació, que actualment s'imparteix a deu centres, amb una implantació progressiva des de l'any 1994. Aquesta via no ha complert les expectatives de les associacions professionals d'arxivers espanyols, que a hores d'ara segueixen reclamant la creació d'una llicenciatura de segon cicle pròpia, si bé en un primer moment fins i tot s'havia arribat a plantejar l'opció possibilista d'adequar les directrius d'una llicenciatura preexistent a uns continguts pròpiament arxivístics (Alberch, 1998). Tanmateix, amb posterioritat, la professió ha arribat al consens de lluitar per l'assoliment d'una titulació pròpia homologada de segon cicle. Aquesta via s'ha materialitzat en la proposta de llicenciatura en Arxivística i Gestió de Documents presentada per les associacions professionals espanyoles d'arxivística l'octubre de 1998 (Asociaciones, 1998). L'objectiu final d'aquesta proposta de formació parteix de la idea que els continguts arxivístics no han quedat prou representats en l'oferta acadèmica existent i de la voluntat que aquesta matèria hi ocupi un lloc preeminent i en sigui l'eix vertebrador. La proposta dels arxivers dibuixa una llicenciatura de segon cicle encaminada a una formació generalista, de caràcter tècnic i científic, amb una base teòrica i pràctica àmplia que s'adapta bàsicament a l'entorn d'un arxiu de caràcter mitjà o petit (Alberch, 1998). Aquesta llicenciatura prepararia també la base per a la necessària especialització posterior en el marc d'un programa de tercer cicle (postgraus, màsters i doctorats) que tindria l'objectiu de formar un professional especialista, ja sigui d'acord amb els tipus d'arxius (municipals, eclesiàstics, hospitalaris, etc.), segons les funcions i activitats desenvolupades (conservació i restauració, tecnologies informàtiques, avaluació i tria documental, etc.) o en relació amb els tipus de documents (gràfics i cartogràfics, impresos i audiovisuals, etc.).
- Consolidació de l'Associació d'Arxivers de Catalunya en el seu paper aglutinador de les inquietuds de formació no reglada a través de les diverses edicions del màster que l'Associació ha anat programant durant els darrers anys a diversos punts del territori català, i dels cursos de formació continuada que tracten aspectes concrets del perfil professional de l'arxiver.
- Ampliació del domini arxivístic, que ha portat cap a la consolidació d'una concepció global del servei i la funció de l'arxiu al llarg de tot el cicle vital del document d'arxiu i del seu paper en les organitzacions,

públiques o privades.

- Plena incorporació de les “noves tecnologies”, tant pel que fa a la gestió dels serveis d'arxius i el tractament documental, com a la introducció de nous suports documentals, amb noves problemàtiques de conservació i de durada lògica o de llegibilitat, i amb implicacions que poden afectar fins i tot els principis arxivístics tradicionals (Thomassen, 1998).
- Precisament, els dos darrers factors que hem esmentat dibuixen un context que cal tenir present a l'hora de debatre la formació en arxivística. En primer lloc, és clar que aquesta formació podrà ser efectiva si som capaços de formar professionals globals que sàpiguen tractar i gestionar tot el cicle de vida dels documents, i si trobem un equilibri entre l'explotació del document d'arxiu en la seva fase històrica i la gestió dels documents administratius. Una formació que, en paraules de T. Thomassen, “només podrà servir als professionals si els seus programes són integrals, parteixen del concepte de continuïtat dels documents, de la integració de les funcions de l'arxiver i del gestor documental, d'una perspectiva global de la indústria de la informació i de la noció que la ciència arxivística i la seva professió convergeixen amb d'altres disciplines i professions més properes” (Thomassen, 1998).

En segon lloc, la irrupció de les noves tecnologies de la informació és un altre element que dóna sentit a la integració de l'arxivística com a matèria d'ensenyament dins de l'àrea de la informació, íntimament relacionada amb la biblioteconomia i la documentació. Aquesta idea, plantejada en els darrers anys per Y. Courrier (Courrier, 1993) i pel mateix Thomassen, no és altra cosa que una actualització de la proposta d'harmonització ja esbossada a la dècada dels vuitanta per la Unesco (Unesco, 1987). No és el moment aquí d'entrar en el debat sobre la conveniència de dur a la pràctica aquesta formació harmonitzada que ja s'ha plantejat en altres fòrums de discussió (Abadal, 1998; Cook, 1988; Couture, 1988; López, 1994), però és evident que no podem ignorar la confluència de les matèries d'arxivística, biblioteconomia i documentació en l'entorn comú del tractament de la informació. El problema es planteja a l'hora de definir a la pràctica aquestes interferències o, en altres paraules, trobar el punt d'equilibri entre aquesta interconnexió i la personalitat específica de l'arxivística dins de les ciències de la informació, una especificitat donada sobretot per les característiques pròpies del document d'arxiu (règim jurídic, valors, condicions d'accés i ús, etc.) i per determinades tècniques d'arxiu (creació i disseny, avaluació i tria, política de documents essencials, etc.).

Des de la nostra experiència docent, i en el context de la diplomatura, creiem fermament que a l'alumne li resulta profitós aquest entorn comú de formació harmonitzada. Això es fa evident, si més no, en continguts afins o complementaris com ara conceptes bàsics d'informació i polítiques en matèria d'informació, tècniques de recuperació de la informació —indexació i llenguatges documentals, etc.—, tecnologies de la informació —disseny i ús de bases de dades, etc.—, teoria i sistema de les organitzacions, tècniques de direcció i gestió, estudis d'usuaris, aprofitament de fons d'informació o tècniques de difusió del patrimoni. Hauríem d'aprofitar l'enorme potencial formatiu que proporcionen uns estudis integrats com els nostres i treballar en l'aprofundiment de propostes estimulants com les que formula el president de la secció d'Educació Arxivística i Formació (SAE) de l'International Council on Archives (Thomassen, 1998).

La presència de l'arxivística a la diplomatura

Un cop fetes aquestes consideracions i abans d'iniciar una reflexió més concreta sobre els estudis d'arxivística a la nostra facultat, seria convenient plantejar-nos quins són els objectius i les habilitats que perseguim en la formació dels diplomats, amb el benentès que, en un entorn canviant com el nostre, no es tracta de transmetre només coneixements i habilitats, sinó sobretot actituds que permetin als nostres estudiants adaptar-s'hi amb facilitat.

1. Conèixer el sistema arxivístic de Catalunya, Espanya i els principals sistemes arxivístics de la resta del món.
2. Conèixer el règim jurídic dels documents i els arxius, així com la legislació bàsica en matèria arxivística.
3. Conèixer els principis bàsics de l'arxivística, els seus conceptes fonamentals, així com la terminologia específica de la matèria.
4. Conèixer la història dels arxius i l'evolució de l'arxivística com a ciència.
5. Saber aplicar les tècniques de classificació, ordenació i descripció dels documents d'arxiu.
6. Saber aplicar els procediments de transferència entre arxius.
7. Saber gestionar un dipòsit.
8. Conèixer els conceptes bàsics de l'avaluació i tria documental, i saber aplicar les taules d'avaluació.
9. Saber fer funcionar un servei de préstec i consulta.
10. Conèixer les condicions de conservació dels suports documentals, els agents nocius que els malmeten, així com les tècniques bàsiques de conservació i preservació per fer-hi front.
11. Saber identificar tipologies documentals, la funció dels documents i la seva estructura.
12. Conèixer les tècniques d'explotació i difusió del patrimoni documental del nostre país.

Iniciem ara un recorregut per l'itinerari arxivístic que es pot resseguir a partir d'una anàlisi del pla d'estudis. En el primer semestre l'estudiant té l'oportunitat de posar-se en contacte amb el document d'arxiu a través de dues assignatures: l'obligada Història de la producció documental i la troncal Tècniques historiogràfiques de la recerca documental.

En el primer cas, el document d'arxiu s'insereix en un context més ampli que analitza l'evolució dels documents des d'una perspectiva històrica i socioeconòmica. És a dir, s'estudien les característiques formals dels llibres i documents, les seves funcions i els seus sistemes de producció en relació amb les societats que els generen. Aquesta assignatura aporta a la nostra matèria —l'arxivística— una necessària perspectiva històrica molt profitosa per a l'alumne. A més, el fet que aquesta assignatura s'imparteixi, en

l'itinerari recomanat, al mateix temps que la de Tècniques historiogràfiques de la recerca documental permet enllaçar processos i connectar elements.

A la segona assignatura esmentada, l'estudiant adquireix les eines pròpies de les diverses tècniques historiogràfiques de la recerca documental que, aplicades als documents d'arxiu, permeten, entre altres objectius, analitzar-los, descriure'ls, datar-los i interpretar-los. En aquest sentit, i com a exemple, una disciplina com la diplomàtica és assumida com a auxiliar de l'arxivística, en tant que ens pot oferir dades sobre l'estructura dels documents —tant històrics com contemporanis— i mostra el ventall de tipologies que conformen el patrimoni documental i la seva relació amb les institucions productores. Les altres ciències instrumentals, que tradicionalment s'han aplicat a l'estudi de la història o a la recerca documental, s'enfoquen també des d'aquesta perspectiva que proporciona en definitiva uns primers fonaments per enfrontar-se després amb procediments arxivístics bàsics, com ara l'anàlisi documental i la confecció dels instruments de descripció. Les Tècniques historiogràfiques de la recerca documental, finalment, permeten que l'estudiant conegui, llegeixi i analitzi documents d'arxiu històric i són, per tant, un primer contacte amb el document d'arxiu i el seu valor secundari.

La primera assignatura troncal de contingut pròpiament arxivístic és Organització d'arxius, que se situa en el pla d'estudis actual en el segon semestre. Té un marcat caràcter introductori que es concreta en l'adquisició de la terminologia arxivística, en el ple assoliment de les bases i els principis teòrics de la disciplina, en el coneixement de l'organització dels arxius espanyols i catalans i la seva història, així com de les disposicions legals i la normativa tècnica en matèria de documents d'arxiu. L'alumne haurà de resituar en aquest nou context els coneixements arxivístics que li ha proporcionat el programa d'Història de la producció documental pel que fa a l'anàlisi de la producció documental manuscrita, i el coixí conceptual i tècnic de les Tècniques historiogràfiques de la recerca documental, que li han atorgat eines per afrontar l'anàlisi, la descripció i la interpretació del document. Precisament, aquest aspecte més instrumental vertebrarà l'altra assignatura troncal de matèria arxivística: Anàlisi de fons arxivístics. Situada en el tercer semestre, tindrà com a principal objectiu conèixer les fases, els procediments i les tasques del tractament arxivístic, i saber aplicar en aquest tractament tant tècniques pròpiament arxivístiques com d'altres que s'utilitzen en l'àmbit bibliotecari.

Els aspectes relacionats amb els suports documentals que ja s'han tractat a Història de la producció documental i a Tècniques historiogràfiques de la recerca documental es tornen a reprendre amb l'assignatura obligada de Preservació i conservació, que els analitza des del punt de vista de la seva perdurabilitat. Això voldrà dir conèixer els agents nocius que els deterioren, els mètodes i les tècniques per lluitar-hi, i la normativa que regula la conservació dels documents, amb el benentès que tots aquests elements formaran part d'un pla general de seguretat per a unitats d'informació, entre les quals hi ha els arxius.

Tot i que l'objectiu de la diplomatura no és formar especialistes, els alumnes que es decanten per un perfil més arxivístic tenen l'opció de cursar assignatures optatives relacionades amb la matèria. Aquestes optatives hauran de servir, d'una banda, per aprofundir en aspectes del tractament tècnic —com ara la descripció, la classificació o l'avaluació documental—, i de l'altra, per conèixer amb més detall tipologies concretes de fons, com per exemple els arxius municipals. A més, també fóra convenient introduir assignatures optatives que compreguessin continguts relacionats amb la història de les institucions medievals, modernes i contemporànies, el seu funcionament, la seva producció documental, sense

oblidar aspectes tan importants com ara el dret administratiu, la legislació i el règim jurídic dels documents. Finalment seria interessant programar optatives que treballessin l'ampli ventall de fons que conformen el patrimoni documental del nostre país, des de la perspectiva de la funció cultural dels arxius històrics, i en connexió amb les tècniques de difusió i dinamització culturals.

Malauradament, a hores d'ara, i dins de l'oferta d'assignatures programades, només s'ofereixen dues assignatures pròpiament arxivístiques: Automatització d'arxius, que pretén donar a conèixer les fases i la metodologia de l'automatització de les funcions d'un arxiu, així com la tecnologia i el programari disponible; i Arxius de l'administració i de l'empresa, que aprofundeix en l'aplicació de les tècniques d'arxiu contextualitzades a l'entorn de les organitzacions, tant de l'administració pública com de l'empresa privada.

Cal no perdre de vista en aquest recorregut que aquesta formació de contingut entre teòric i pràctic es completa amb les pràctiques curriculars obligatòries i les voluntàries, una via que ofereix a l'estudiant l'imprescindible contacte amb el món del treball, li permet posar en pràctica els coneixements adquirits durant els estudis, li facilita la posterior integració laboral, i acosta la imatge d'aquest nou professional de la informació a les empreses i institucions.

Una altra possible línia per adequar els continguts a un perfil més arxivístic fóra aprofitar els crèdits de lliure elecció.

El temps de rodatge permetrà una anàlisi més acurada de com aquest engranatge bastit a la diplomatura -amb totes les modificacions que encara podríem introduir per adequar-lo a les necessitats d'una bona capacitat en arxivística- es connecta amb la llicenciatura. Aquesta, entesa com a via d'especialització professional, pot oferir a hores d'ara un perfil arxivístic en la línia del gestor de documents, i té com a objectiu general formar un professional específicament capaç d'organitzar i gestionar la documentació i la informació de les organitzacions públiques i privades.

Bibliografia

Abadal, Ernest; Miralpeix, Concepció (1999). "La enseñanza de la Biblioteconomía y la Documentación en la universidad española a finales de los noventa", *BiD*, núm. 2 (març 1999).

Alberch, R. et al. (1998). "El programa d'estudis universitaris en arxivística: una proposta". En Jornades d'Estudi i Debat de l'Associació d'Arxivers de Catalunya (4es: 1998: Barcelona). *D'ofici a ciència; l'arxivística a la universitat*. Barcelona: AAC.

Anglès, R. et al. (1993) "Proposta entorn de l'ensenyament de l'arxivística". En: Seminari Internacional de Docència Bibliotecària (2n: 1990: Barcelona). *Segon Seminari Internacional de Docència Bibliotecària: Escola Univ. Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Asociaciones profesionales de Archivística de España (1998), *Propuesta de licenciatura en archivística y gestión de documentos*, 17 d'octubre de 1998.

Cook, M. (1982). *Guidelines for curriculum development in records*

management and the administration of modern archives: a RAMP study.
París: Unesco.

Cook, M. (1988). "Information technology: a challenge to training",
Archivum, 34 (1988), p. 17–33.

Couture, C. (1988). "La formation en archivistique. Évolution, contexte et contenu", *Archivum*, 34 (1988), p. 35–59.

Courrier, Y. (1993). "Harmonizing education and training programmes in the area of Library and Information Science and Archives Administration". En: Seminari Internacional de Docència Bibliotecària (2n: 1990: Barcelona). *Segon Seminari Internacional de Docència Bibliotecària: Escola Univ. Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació.* Barcelona: Diputació de Barcelona, 1993.

Espelt, C.; Pons, A. (1996). "La formación de los profesionales de la documentación ante la sociedad de la información: evolución y perspectivas de futuro". En: Jornadas Españolas de Documentación Automatizada (5as: 1996: Cáceres). *V Jornadas Españolas de Documentación Automatizada: sistemas de información: balance de 12 años de jornadas y perspectivas de futuro.* Cáceres: Universidad de Extremadura. ABADMEX, 1996.

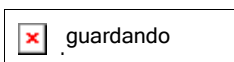
López Gómez, P. (1994). "Formación archivística: especialistas y/o generalistas", *Archivum*, 39 (1994), p. 297–311.

Thomassen, T. (1998) "Noves funcions, currículums estàndard: el dilema de l'educador en arxivística", *Lligall*, 13 (1998), p. 253–272.

Unesco (1987). *La armonización de la capacitación en materia de biblioteconomía, ciencias de la información y archivística.* [París]: Unesco, 1987, 16 p.

Vinyoles, T. et al. (1990). "Consideracions sobre l'ensenyament de les tècniques d'arxiu". En: Seminari Internacional de Docència Bibliotecària (1986: Barcelona). *Seminari Internacional de Docència Bibliotecària: Escola Univ. Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació.* Barcelona: Diputació de Barcelona, 1990.

Data recepció: 20/11/2000. Data acceptació: 30/11/2000.

Artículos similares a BiD

- [Directrius per als programes educatius de biblioteconomia i documentació de nivell professional - 2000.](#) IFLA. (2001)
- [La enseñanza de la Biblioteconomía y la Documentación en la universidad española a finales de los noventa.](#) Abadal, Ernest; Miralpeix i Ballús, Concepció. (1999)
- [Inserció laboral dels titulats en Biblioteconomia i Documentació per la Universitat de Barcelona.](#) Borrego, Àngel; Comalat, Maite; Estivill Rius, Assumpció. (2004)
- [L'ensenyament de la Biblioteconomia a Barcelona : de l'Escola a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació.](#) Rodríguez Parada, Concepció. (2002)
- [La posada en marxa del sistema de crèdits europeu com a eina d'avaluació del currículum.](#)

Espelt, Constança. (2002)

Articles similars a Temària

- [La evolución de la Archivística como disciplina en España \(1975-2000\)](#). Martín Fuertes, José A.. (2000)
- [La formación en gestión de los profesionales de las unidades de información : la Facultad de Biblioteconomía y Documentación de la Universidad de Barcelona](#). Rey Martín, Carina. (2000)
- [La enseñanza de la Archivística en la universidad española : el caso de la diplomaturas en Biblioteconomía y Documentación](#). Cruz Mundet, José Ramón. (1997)
- [Nous jaciments laborals per a diplomats : anàlisi dels convenis de cooperació educativa de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació \(UB\), 1998-2002](#). Comalat, Maite; Espelt, Constança; Rubió Rodón, Anna. (2003)
- [Las disciplinas científicas como encrucijadas de saberes : el caso de los estudios de Biblioteconomía y Documentación de las universidades españolas». Revista General de Información y Documentación, núm. 2 \(2001\), p. 175-189](#). Sanz Casado, Elías; García Zorita, Carlos; Martín Moreno, Carmen; Lascurain Sánchez, María Luisa. (2001)

Articles del mateix autor a Temària

[Jornet i Benito, Núria](#) [Rubio Rodón, Anna](#)

[\[més informació \]](#)

Facultat de Biblioteconomia i Documentació
Universitat de Barcelona
Barcelona, desembre de 2000
<http://www.ub.edu/biblio> • [Comentaris](#)

[Citació recomanada](#) • [Metadades](#)
[UB](#) • [Facultat](#) • [BiD](#)